

U MISIJI SV. STOLICE KOD ANTE PAVELIĆA I JOSIPA BROZA TITA

Prilog istraživanju djelovanja Giuseppea Masuccija
1941. - 1946.¹

Ante Delić

Sveučilište u Zadru
Zadar
adelic@unizd.hr

UDK: 322(497.5)“1941/1946“
Masucci, G. 27-789.2-05
272-732.2-722.54(497.5)“1941/1946“
Prethodno priopćenje
Primitljeno 02/2019.

Sažetak

*Autor na temelju relevantne literature i (ne)poznatih izvora prikazuje djelovanje Giuseppea Masuccija kao tajnika apostolskog poslanika za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske i u prvoj godini komunističke Jugoslavije. U radu se posebno analiziraju do sada neistraženi dokumenti koji se nalaze u Hrvatskom državnom arhivu (fond Službe državne sigurnosti), a koji su rezultat rada jugoslaven-
skih tajnih službi za vrijeme nadzora i obrade Giuseppea Masuccija. Također, na istome mjestu nalazi se i do sada nepoznata inačica prijevoda Masuccijeva dnevnika, koja se na brojnim mjestima ne podudara s onom objavljenom 1967. u Madridu. Autor pokazuje kako se bez cjelovitog prikaza Masuccijeva djelovanja ne može ispravno zaključivati ne samo o djelovanju zagrebačkog nadbiskupa Stepinca nego ni općenito o državno-crkvenim odnosima u promatranom razdoblju.*

Ključne riječi: Giuseppe Masucci, Alojzije Stepinac, Vatikan (Sveta Stolica), Nezavisna Država Hrvatska, Jugoslavija

UVOD

Istraživačka tema odnosa Katoličke Crkve i državnih vlasti u ovdje naznačenom razdoblju predmet je brojnih radova.² Ovaj rad

¹ Ovaj rad je uvelike prošireno i dopunjeno izlaganje „Talijanski benediktinci u diplomatskoj misiji u Hrvatskoj 1941-1946. u službi Sv. Stolice“, koje je održano na znanstvenom skupu *Književnost, umjetnost, kultura između dviju obala Jadrana*, Zadar - Nin, 25 - 27. listopada 2018.

² Juraj Batelja, *Blaženi Alojzije Stepinac – svjedok Evandjelja ljubavi. Životopis, dokumenti i svjedočanstva – prije, za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata* (BAS),

bavi se istraživanjem djelovanja Giuseppea Masuccija, ne zbog toga što njegovu ulogu smatramo važnijom od njemu nadređenog opata Ramira Marconea, nego zbog jednostavne činjenice što je Giuseppe Masucci vodio dnevničke bilješke za vrijeme trajanja svoje misije te da su o Masucciju sačuvani do sada neistraženi dokumenti koji se nalaze u Hrvatskom državnom arhivu, u fondu Službe državne sigurnosti. Slijedom toga nije manje važna činjenica da se Marcone od ljeta 1945. nalazi u Italiji, te Masucci neko vrijeme ostaje jedini predstavnik Svete Stolice u razdoblju najturbulentnijih odnosa nove jugoslavenske vlasti i Katoličke Crkve. Naravno, to nipošto ne znači da ovo istraživanje zanemaruje (niti je to moguće) osobu opata Marconea. Naprotiv!

Na samom početku potrebno je istaknuti kako nije moguće govoriti o Masuccijevu djelovanju u promatranom razdoblju bez prikaza konteksta odnosa između Katoličke Crkve za vrijeme Drugoga svjetskog rata i vlasti Nezavisne Države Hrvatske. Budući da je vodeća osoba Katoličke Crkve bio zagrebački nadbiskup i metropolit Alojzije Stepinac te da se on, kao i Masucci, i sam nalazio u službi Sv. Stolice, bit će spomenuta mnoga pitanja vezana uz nadbiskupa Stepinca, ali ne s ciljem sveobuhvatnog (pa ni sažetog!) prikaza njegova djelovanja u promatranom razdoblju, nego isključivo u kontekstu onih pitanja u kojima su Stepinac i Masucci po svojim dužnostima bili nužno upućeni jedan na drugog. Štoviše, povezanost sa Stepincem Masuccijevu djelovanju daje dodatnu težinu, jer je Stepinac bez sumnje bio upućen kako u karakter vlasti tako i u svu složenost ratnih zbivanja u NDH od njezina nastanka do sloma.

Važno je naglasiti kako se ovaj rad zbog ograničenosti prostorom ne bavi odnosom Katoličke Crkve i vlasti NDH i Jugoslavije u svim njegovim aspektima i spornim pitanjima, već će naglasak biti na udjelu Giuseppea Masuccija u državno-crkvenim odnosima za vrijeme NDH i osobito u prvoj godini komunističke Jugoslavije, jer se to razdoblje ovdje nastoji dodatno osvijetliti.

1. U ZAGREBU

Katolička hijerarhija, s nadbiskupom Stepincem na čelu, pozdravila je proglašenje NDH, izražavajući uvjerenje da i hrvatski narod ima pravo na državnu samostalnost.³ U tom je dijelila opće

I, Postulatura blaženog Alojzija Stepinca, Zagreb, 2010., 12-17, i ondje navedeni izvori i literatura.

³ Jure Krišto, *Sukob simbola. Politika vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Globus, Zagreb, 2001. 37-39.

oduševljenje većeg dijela hrvatskog naroda.⁴ Osim državnih vlasti i nadbiskup Stepinac nastojao je da Sveta Stolica prizna NDH. Sredinom lipnja 1941. Stepinac se i pismeno obratio Sv. Stolici. Odgovorio mu je državni tajnik i kardinal Luigi Maglione: "Držeći se jedne ustaljene tradicije, koja je, uostalom, podpuno u skladu s propisima koji su u tom općeprihvaćeni u međunarodnom pravu, države koje su nastale u tijeku i kao posljedica nekog rata Sveta Stolica ne običava priznavati u tijeku istoga rata, već samo kad su nove države, po završetku neprijateljstava, od mirovnih sporazuma ili od međunarodnih tijela eventualno postojećih i nadležnih formalno priznate."⁵

U skladu s navedenim Sveta je Stolica odbila *de iure* priznati NDH, ali je u Hrvatsku kao apostolski poslanik pri Hrvatskomu katoličkom episkopatu poslan Giuseppe Ramiro Marcone⁶, opat benediktinske opatije Montevergine, koji je sa sobom poveo Giuseppea Carmela Masuccija,⁷ redovnika iste benediktinske opatije, kao svojeg tajnika.⁸ U Zagreb su stigli 3. kolovoza 1941., a dva dana kasnije primljeni su kod Pavelića: „Posjet Poglavniku, poglavaru vlade, kojem je, kako se čini, drago, da smo došli i zahvaljuje se Sv. Ocu.“⁹ Vlasti NDH prema njima su se odnosile kao prema pravim diplomatskim predstavnicima te su tako i tretirani, iako to nisu bili. Opat Marcone i njegov tajnik Masucci bili su u prvomu redu u službi Sv. Stolice te su djelovali u potpunoj sinergiji s nadbiskupom Stepincom, dijeleći s njime iste stavove o svim pitanjima koja su smatra-

⁴ „Niže svećenstvo, u neposrednom dodiru s narodom, zrcalilo je narodne osjećaje te je simpatiziralo s ustašama, uspostaviteljima hrvatske države. U tom se nisu razlikovali od ostatka inteligencije: pravnika, liječnika, književnika i drugih profesija. To je bio slučaj kako s biskupijskim svećenstvom, tako i s redovničkim.“ (J. Krišto, *Sukob simbola*, 95.)

⁵ Jure Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945*. II, Hrvatski institut za povijest – Dom i svijet, Zagreb, 1998., 73.

⁶ Marcone, Giuseppe Ramiro (1882. - 1952.), montekasinski benediktinac. Završio filozofiju i bogosloviju na Papinskom sveučilištu *San Anselmo*, a poslije na istom sveučilištu bio profesor filozofije. Docent je na Akademiji sv. Tome Akvinskog u Rimu. Vojni je dušobrižnik (1915. - 1918.), a 1918. izabran je za opata opatije Montevergine, u blizini Avellina. (Navedeno prema: *Tko je tko u NDH*, ur: Z. Dizdar, M. Grčić, S. Ravlić i D. Stuparić, Zagreb, Minerva, 1997., 254-255.)

⁷ Usp. *Tko je tko u NDH*, 258-259.

⁸ Opširnije Tomislav Jonjić, *Hrvatska varjaska politika 1939.-1942.*, Zagreb, 2000., 499-512.

⁹ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj: dnevnik od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.*, pripremio za tisak, predgovor i komentari: Marijan Mikac, Drinapress, Madrid, 1967., 32.

li važnima.¹⁰ Za povijesnu znanost zanimljiv je Masuccijev dnevnik što ga je vodio za vrijeme svoga boravka u Hrvatskoj.

U vrijeme dolaska Marconea i Masuccija okolnosti u NDH bile su iznimno složene. Na teritoriju NDH rasplamsavao se hrvatsko-srpski, svjetski i ideološki rat. Autoritarna ustaška vlast, stradanje i progoni Srba, Židova i Roma te raznih političkih protivnika samo su neki od čimbenika koji su slabili novonastalu državu. Srpska pobuna i zločini, represalije i osveta s hrvatske strane koja se odnosila na gotovo čitavu srpsku manjinu, uz samo formalno savezništvo Italije i Njemačke, a zapravo nerijetko neprikriveno neprijateljstvo, okolnosti su koje su dodatno onemogućavale konsolidaciju stanja. Kao vodeća osoba u Crkvi nadbiskup Stepinac bez zadržke je osuđivao sve zločine, često upozoravajući i prosvjedujući protiv onih poteza ustaških vlasti koje je smatrao suprotnima katoličkom nauku. Nadbiskup Stepinac, međutim, u izvješću papi Piju XII. kao uzročnike kaosa optužuje „četnike i komuniste, kao začetrnike sveg zla što se zbilo u Hrvatskoj“.¹¹ Kardinala Maglionea krajem svibnja 1943. upozorava kako srpska propaganda radi na tome „da u očima Svete Stolice umanju ugled sadašnjeg režima u Hrvatskoj“.¹²

2. „ODVJETNIK ŽIDOVA“ ILI O REPRESALIJAMA

Od svih pitanja s kojima se Masucci susretao i koja su mu zadavala najviše muka za vrijeme njegova djelovanja u NDH, svakako je bilo pitanje stradanja i progona nedužnih, u prvom redu Židova. Naime, vlasti NDH 30. travnja donose tzv. rasne zakone. Oni su zajedno s odredbama o upućivanju nepoćudnih osoba u sabirne i radne logore bili „pravni temelj stradanja većine hrvatskih Roma i Židova idućih mjeseci i godina“.¹³ Pri tome se ne smije zanemarivati kontekst, kako navodi Krišto, „da su protužidovske zakonske mjere bile opća pojava sredinom 1941. godine u zemljama pod osovinskom dominacijom. (...) Ozakonjenje takve prakse u NDH nije, dakle, bila

¹⁰ Nije nevažna ni činjenica da su od konca veljače 1942. pa do kraja svojeg boravka u Zagrebu Masucci i Marcone bili smješteni na Kaptolu 31, u Nadbiskupskom dvoru. (Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 57.)

¹¹ *Tajni dokumenti o odnosima Vatikana i ustaške „NDH“*, bez oznake pisca, Zagreb, 1952., 104.

¹² Jure Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska*, II., 268.

¹³ Tomislav Jonjić, *Nezavisna Država Hrvatska (1941. - 1945.)*, u: Dabinović A. i dr., *Hrvatska povijest*, Naklada Bošković, Split, 2002., 246.

specifičnost hrvatske države, nego primjena drugdje usvojene politike i prakse, te povijanje pod pritiskom moćnog saveznika“.¹⁴

Opat Marcone u pismu državnom tajniku kardinalu Luigi Maglioneu u Vatikan 13. ožujka 1943. navodi što je sve učinio na spašavanju Židova, te da mu je Pavelić „uvijek obećao“ zaštitu Židova u miješanim brakovima i onih koji su prešli na katoličanstvo. Pavelić je isto izjavio njemačkom poslaniku u NDH Siegfriedu Kascheu, koji je, kako je Marcone doznao, na to uzvratio: „Sveta Stolica počinje postajati previše jaka u Hrvatskoj; želim vidjeti hoće li ovaj put pobijediti ona ili ja.“ Marcone završava riječima: „Molim Gospodina da Poglavniku udijeli snagu da izdrži.“¹⁵ Određeni naponi koje su poduzimale same državne vlasti na ublažavanju protužidovskih propisa i spašavanju Židova¹⁶ nisu prošli nezapaženo kod njemačkog saveznika. Službeni Berlin poslao je 15. svibnja 1944. njemačkom redarstvenom izaslaniku u Zagrebu Hansu Helmu dopis u kojem među ostalim stoji:

„Mnogi Židovi nalaze se kao i ranije na mjerodavnim državnim položajima i u privredi pod običnim maskiranjem (katolici). (...) Nerazumljivo je, da pored stalnoga naglašavanja zajedničke borbe, hrvatska država štiti i podupire toliki broj Židova. Kod ovakvog položaja ne može se zahtijevati od običnog hrvatskog stanovništva, da uzima za ozbiljno novinsku muziku, kada državni aparat ne pokazuje primjer...“¹⁷

U pismu papi Piju XII. od 16. svibnja 1941. Stepinac je zapisao: „...pritisak Nijemaca se puno osjeća u zakonima protiv Židova, premda tvrde, da se ne žele miješati u unutarnja pitanja hrvatske države. U stvarnosti, rasistički zakon izdan ovih dana se mora pripisati teškim pritiscima Njemačke.“¹⁸

Kad je riječ o Masuccijevu djelovanju, svećenik Đuka Marić u poslijeratnoj je istrazi izjavio:

„On je pokazivao više aktivnosti od Marconea. Naučio je bio već u godinu dana prilično hrvatski jezik. Inače govori engleski, francuski i njemački, dok sve to nije slučaj kod samog legata.

¹⁴ J. Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska*, I., 294.

¹⁵ J. Krišto, *Katolička Crkva i Nezavisna Država Hrvatska*, II., 259-260.

¹⁶ Opširnije o tome vidi Esther Gitman, *Kad hrabrost prevlada. Spašavanje i preživljavanje Židova u NDH 1941. - 1945.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

¹⁷ Hrvatski državni arhiv (HR-HDA), MUP SRH 013.0.65., kutija 40/1561, Dokumenti o progonu Židova, I. i II. dio, str. 276. Nav. prema: Ivan Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, Zagreb, 2007., 350.

¹⁸ Milenko Krešić, *Crkva i država u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1941.-1945.)*, Mostar, 2006., 93-94.

On se i inače više kretao i stekao mnogo više veza. (...) Tako se poznavao s Lisakom i posredovao kod njega kada je ovaj bio upravitelj za javni red i sigurnost. Bio je više puta i kod poglavnika. (...) Znam, da je mnogo intervenirao kod ustaških vlasti za zatočeničke i ljutio se strašno na logore. A primao je i kudikamo više posjeta nego njegov pretpostavljeni. (...) A uvijek je bio uvjeren i tvrdio da će saveznici pobijediti u ovom ratu. Slušao je marno engleski radio i onda pričao vijesti.¹⁹

Da se Masucci nije libio uputiti i najoštrije kritike vodećim osobama u vlasti NDH, osobito kada se radilo o stradanjima i progonu onih koje je smatrao nedužnima, pokazuje i njegov zapis od 5. veljače 1942., kada je posjetio „omraženog ustašu“ Eugena Didu Kvaternika, drugog čovjeka u NDH, te mu u lice rekao:

„Upoznao sam već vašeg oca, vojskovođu Kvaternika, i imao sam više, nego jedanput priliku, da razgovaram s njim. Čini mi se, da je odličan katolik, pun ljubaznosti... i toliko različit od vas... Jedna poslovice veli, da jabuka ne pada daleko od stabla. Vi ste međjutim izuzetak, koji je uvijek potreban, da potvrdi pravilo... Ali je li moguće, da možete živjeti u miru nakon tolikih strašnih zločina, koje imate na svojoj savjesti i koji viču do neba? Vas nazivaju takodjer u Italiji, koja gotovo žali, da vas je primila otvorenim rukama kao sve ostale izbjeglice, nazivaju vas, ponavljam, krvožednim i ako je sve, što se govori o vama, istina, tada, ako niste nadmašili, sigurno ste potpuno jednaki onom ljudskom čudovištu NERONU!!!“²⁰ (istaknuo M. Mikac)

O današnjem sinonimu stradanja u NDH, logoru Jasenovac, i za vrijeme rata su se s pravom širile nimalo lijepe glasine, te su ga zbog toga više puta posjećivala razna međunarodna povjerenstva. Nema sumnje da je uprava logora prije posjeta povjerenstava nastojala prikriti stvarno stanje u onoj mjeri u kojoj je to bilo moguće učiniti. U jednome od povjerenstava su se, između ostalih, kao predstavnici Crkve nalazili Masucci i Stepinčev tajnik Stjepan Lacković. Povjerenstvo je trebalo posjetiti logor Jasenovac, „koji je čuven kao najgori (...) da bi se sami uvjerali svojim vlastitim očima kako žive zatočenički“. Nakon posjeta Masucci je čini se dobio nešto drukčiju sliku od one koju je imao ranije: „Konzentracioni logor u Jasenov-

¹⁹ Hrvatski državni arhiv, Služba državne sigurnosti, Republički sekretarijat unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske (HR-HDA, SDS RSUP SRH), Dosje 301393., Masucci Giuseppe, Izjava dr. Đuke Marića od 1. veljače 1946., 7.

²⁰ G. Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 52-53.

cu nije tako strašan, kao što mi je bilo rečeno.²¹ Međutim, sliku o Didi Kvaterniku²² nije promijenio.²³

Nedvojbeno je da su Masucci i Lacković, kao Stepinčevi bliski suradnici i osobe od njegova posebnog povjerenja, upoznali samog nadbiskupa s onim što su vidjeli i doznali nakon posjeta logoru Jasenovac u veljači 1942. Također, nedvojbeno je da stanje u Jasenovcu u svim godinama njegova postojanja nije bilo istovjetno onom koje su Masucci i Lacković vidjeli u veljači 1942. Opće su poznate Stepinčeve riječi u pismu Paveliću iz veljače 1943. godine vezane uz „sudbinu svojih sedam svećenika, koji su odvedeni u Jasenovac. (...) Iz svega moram zaključiti, da su svi poubijani. (...) Ovo je sramotna ljaga i zločin, koji vapije u nebo za osvetom, kao što je sramotna ljaga čitavi Jasenovac za Nezavisnu Državu Hrvatsku“.²⁴ Do danas nisu znanstveno utvrđene okolnosti stradanja slovenskih svećenika. Također, radi cjelovitosti treba spomenuti i Stepinčevu manje poznatu poslijeratnu izjavu iz istražnog zatvora kada ga je javni tužitelj 18. rujna 1946. upitao je li mu “poznat postupak sa zatočnicima u ustaškim logorima Jasenovac, Jadovno, Sisak itd.”. Stepinac je odgovorio: “Ne mogu tvrditi da su se u ustaškim logorima vršila masovna mučenja i ubijanja, jer ja tamo osobno nisam bio i nisam se osobno o stanju u logorima uvjerio, a izvještaji drugih ljudi mogu biti netočni.”²⁵ Dodatnu težinu potonjoj izjavi daju i okolnosti u kojima je nastala, odnosno da ju je „Stepinac dao u zatvoru, iako je mogao očekivati, da bi mu zatvorski položaj bio povoljniji, da je ponovio onu prvu izjavu, kojom optužuje hrvatske državne vlasti“.²⁶

Stepinčeva ratna izvješća Sv. Stolici nisu bila nepovoljna za samog Pavelića, a prema dosadašnjim istraživanjima isto bi se moglo reći i za izvješća opata Marconea.²⁷ Nema sumnje da je njihovo mišljenje bilo jedno od najrelevantnijih za Sv. Stolicu.

²¹ G. Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 54-55.

²² U listopadu iste godine Pavelić je oca i sina Kvaternika smijenio s njihovih visokih dužnosti.

²³ G. Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 56.

²⁴ J. Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska*, II., 254-255.

²⁵ HR-HDA, MUP DOS 301.681, kutija 1, omotnica 1, str. 11, nav. prema: Ivan Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, Zagreb, 2007., 374.

²⁶ „Dok je prva izjava, ona od 23. veljače 1943., nastala pod dojmom spoznaje o mogućoj nasilnoj smrti sedam svećenika, ova druga, od 18. rujna 1946., kojom se temeljito ispravlja ona prva, plod je duljega razmišljanja i podpunijega uvida u stvarnost, pa je zato i vjerodostojnija.“ Ivan Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, Zagreb, 2007., 374.

²⁷ M. Akmadža, *Krunoslav Draganović - Iskazi komunističkim istražiteljima*, Zagreb, 2010., 141.

Krunoslav Draganović, jedan od ponajboljih poznavatelja odnosa Vatikana i NDH, smatra „da je Pavelić ipak uspeo Markona bar delimično uveriti u to da su tu mnoge preteranosti i laži ili naročito da on nije kriv za to. Prema njegovom tu su nekakve nastaje a ne ustaše itd. Jer, Ramiro Markoni, sa kojim sam ja razgovarao skoro do njegove smrti, nije prema Paveliću zauzeo jedan jasan ili da kažem protivnički ili neprijateljski stav“. Prema Draganoviću Vatikan nije bio protiv opstanka NDH, ali nije htio „radi jedne Hrvatske (...) svoj međunarodni položaj kompromitovati. (...) Vatikan je kasnije nastojao da i one veze, ako hoćete sentimentalne i recimo prividne, koje bi ga mogle kompromitovati da on još uvek stoji iza te hrvatske države, da preseče“.²⁸

4. DRŽAVNI I CRKVENI VRH U ZADNJIM MJESECIMA RATA

Kako se rat bližio kraju, komunikacija nadbiskupa Stepinca, opata Marconea, tajnika Masuccija i Pavelića bila je intenzivnija. Iz Masuccijevih zapisa proizlazi da je nezaobilazna tema razgovora bila sudbina hrvatskog naroda i Katoličke Crkve poslije rata. Naime, Masucci je 2. studenoga 1944. razgovarao s nadbiskupom Stepincem, koji je „vrlo optimističan“.²⁹ Dva dana kasnije imali su „dug i neobično zanimljiv razgovor“ vezano za „sadašnji položaj“, a u 13 sati nadbiskup je „otišao Poglavniku“.³⁰ Opata Marconea i nadbiskupa Stepinca Pavelić je pozvao na razgovor 2. prosinca 1944. godine.³¹ U veljači 1945. Masucci i Marcone tri puta su bili kod Pavelića. Zadnji put, 20. veljače, otišli su sa Stepincem, „da ga [Pavelića] zamolimo za mir, koji je zauvijek nestao iz Hrvatske“.³² Nedvojbeno, obnova Jugoslavije pod komunističkom vlašću bio je ishod koji su svi navedeni sugovornici smatrali opasnijim od trenutnog stanja, a saveznička politika bila je od samog početka rata usmjerena prema obnovi Jugoslavije. Unatoč tome što su predstavnici vlasti NDH od 1941. pa do samoga kraja rata pokušavali uspostaviti kontakte s Washingtonom i Londonom, Zapad je te pokušaje u zametku odbijao,³³ jer se

²⁸ M. Akmadža, *Krunoslav Draganović - Iskazi komunističkim istražiteljima*, 143-144.

²⁹ U Masuccijevu dosjeu ne nalazi se nastavak iz madridskog izdanja, koji glasi: „Nada se [Stepinac], da dolaze bolja vremena i da Hrvatska ne će pasti pod komunistizam.“ (Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 162.)

³⁰ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 163-164.

³¹ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 171.

³² Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 188.

³³ T. Jonjić, *Hrvatska vanjska politika...*, 759-768.

postojanje hrvatske države nije uklapalo u poslijeratne ciljeve saveznika. S vremenom će se, s obzirom na razvoj događaja na području NDH, pojaviti i brojni drugi čimbenici koji će ići u prilog takvoj savezničkoj politici. Na koncu, i konferencija u Jalti od 4. do 11. veljače 1945. još jednom je pokazala kontinuitet savezničke politike.

Iako je ishod rata bio već prilično izvjestan, nadbiskup Stepinac je u propovijedi od 18. ožujka 1945. istaknuo da se hrvatskom narodu ne može nametati „rješenje, kojega on svojom slobodnom voljom ne će“, naglasivši da je temeljni zahtjev pravednog i časnog mira „osiguranje prava na život i nezavisnost svih naroda, velikih i malih, jakih i slabih“.³⁴ Slični stavovi izraženi su i u poslanici Hrvatskoga katoličkog episkopata od 24. ožujka 1945. u kojoj su biskupi odgovorili na zaključke iz Jalte. Istu večer Pavelić je „pozvao oca opata, nadbiskupa, biskupe, koji su došli na konferenciju, i potpisanog na objed sutra“: „Ja sam sjedio pokraj Poglavnikova sina. Raspravljali smo o raznim stvarima u srdačnoj atmosferi. U stanovitom trenutku Poglavnik mi je doviknuo: ‘Don Giuseppe, hoćete li mi učiniti uslugu i biti dobre volje, jer se uvijek ljutite na mene i ostale i prosvjedujete?’ Odgovorio sam: ‘Kako bih mogao biti drukčiji, kad me vi, koji ste glavni od odgovornih, dovodite u takvo stanje?’“.³⁵

O inicijativi za nastanak poslanice nadbiskup Stepinac je poslije rata posvjedočio: „Kad je sve išlo svršetku, pozvao je Pavelić biskupe, da i oni kažu svoju riječ. Sastao se uži odbor Biskupskih konferencija. Izdali smo deklaraciju, što je bilo sasvim na mjestu, da i mi izrazimo volju i pravo hrvatskog naroda.“³⁶ U poslanici je istaknuta miroljubivost kao „osnovna crta hrvatske duše“, no postupci hrvatskih neprijatelja su „onemogućivali hrvatski pacifizam i tjerali Hrvatski narod u sve veći nemir i nezadovoljstvo“. O početku rata naglašeno je da „dok još Hrvati nisu imali niti jedne puške u svojim rukama, već su neodgovorni neprijatelji izvršili pokolje nad hrvatskim pučanstvom“. Međutim, „našli su se nažalost i među Hrvatima ljudi, koji su prihvatili borbu istim načinom“. Biskupi su „pojedinačno i skupno, na pr. na Biskupskim Konferencijama 1941. digli svoj glas protiv prekoračivanja nužдне samoobrane i protiv nasilnika“. Vežano za hrvatsku državnu samostalnost navodi se da je „u drugom svjetskom ratu ta misao još jače naglašena i oživotvorena u vlastitoj Državi, hrvatski su katolički biskupi poštivali volju hrvatskoga

³⁴ Alojzije Stepinac, *Propovijedi, govori, poruke 1941.-1946.*, priredili J. Batelja i C. Tomić, (Zagreb, 1996.), 260.

³⁵ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 192.

³⁶ Josip Vraneković, *Dnevnik. Život u Krašiću zasužnjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca*, Postulatura blaženog Alojzija Stepinca, Zagreb, 2011., 464.

naroda“. Radi toga nitko „nema pravo obtuživati bilo kojega građanina Hrvatske Države, pa ni hrvatske biskupe, zato što poštivaju tu neodstupnu volju Hrvatskoga Naroda, kad on na to ima pravo i po Božjim i po ljudskim zakonima“. ³⁷

Kakva su bila promišljanja vlasti NDH u posljednjim danima pred slom, koncizno je iznio tadašnji ministar vanjskih poslova Mehmed Alajbegović u poslijeratnoj istrazi pred jugoslavenskim vlastima: „NDH pod ustaškim rukovodstvom, u takvom vojno-političkom položaju, u svijetu nije mogla očekivati promjenu stava saveznika prema sebi, premda Angloamerikancima, a naročito Englezima nije moglo ići u račun da oslobodilački pokret pod vodstvom KPJ oslobodi zemlju i time dovede SSSR u poziciju da mu se interesna sfera rasprostire do Mediterana. Tu se je u NDH nazrijevala ujedno i pukotina saveza između Angloamerikanaca i SSSR-a“. ³⁸

Prema madridskom izdanju njegova dnevnika Masucci je 2. svibnja zapisao: „Veoma zaposlen dan! Šifre su dovršene! Kišovito vrijeme. Do ponoći smo razgovarali s nadbiskupom Stepincem. Vjerojatno putuje u Rim. Sutra će se sve odlučiti s Poglavnikom.“ Iz ovoga je jasno vidljiva mogućnost Stepinčeva puta u Rim, te su taj navod istraživači tako i koristili. ³⁹ Međutim, inačica prijevoda dnevnika koja se nalazi u Masuccijevu dosjeu sadrži bitno drukčiji tekst, u kojem sporna rečenica glasi: „Vjerovatnost putovanja u Rim.“ ⁴⁰ Iz ovakvog prijevoda i daljnjim iščitavanjem dnevnika jasno je da u Rim vjerojatno putuje Masucci. Stepinčeva uloga bila bi jedino u tome da je nakon višesatnog razgovora s Masuccijem i Marconeom iznjedren zajednički zaključak - s obzirom na okolnosti i brz razvoj događaja - da Masucci ode u Rim, vjerojatno s ciljem utjecaja na budući razvoj događaja. Isti dan navečer, očito po Pavelićevu nalogu, general Ante Moškov doveo je nadbiskupa Stepinca k predsjedniku HSS-a Vladku Mačeku. ⁴¹ Vlasti NDH očekivale su kako će Maček po odlasku iz zemlje na Zapadu djelovati u smjeru hrvatske državne nezavisnosti. ⁴²

³⁷ *Katolički list*, br. 12-13, od 29. 3. 1945., 93-95; nav. prema: B. Krizman, *Ustaše i Treći Reich II.*, Zagreb, 1986., 261-262.

³⁸ Nada Kisić-Kolanović, *Mladen Lorković. Ministar urotnik*, Zagreb, Golden marketing, 1998., 362.

³⁹ Usp. Jure Krišto, *Sukob simbola*, 405.

⁴⁰ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393., Masucci Giuseppe, 77.

⁴¹ Andrej Maček, Nino Škrabe, *Maček izbliza*, Zagreb, Disput, 1999., 110.

⁴² Ivica Hrastović, „Ante Moškov - Uloga u stvaranju i propasti NDH“, *Časopis za suvremenu povijest*, 31, (1999.) 1, 138.

Sutradan, 3. svibnja u 20 sati Masucci je „otišao Poglavniku i izručio mu pismo“, te ga između ostalog zamolio „da pusti na slobodu političke uhapšenike, Židove i Srbe. Ostao sam s Poglavnikom do 21.15“. Istu noć Vlada NDH odlučila je poslati memorandum zapadnim saveznicima u Caserti, „s pozivom da savezničke snage uđu u Hrvatsku radi zaštite više stotina tisuća izbjeglica pred nastupajućim partizansko-komunističkim snagama“, ističući pravo svakog naroda na nezavisnost i slobodu.⁴³ Ministar Vjekoslav Vrančić trebao je odnijeti memorandum Vlade savezničkom zapovjedništvu u Caserti. U zaključku memoranduma ističe se: „Vlada hrvatske države želi i moli da što prije uputite vojnu misiju u Hrvatsku kako bi se u potpunosti upoznala sa stanjem stvari. Ujedno molimo da pošaljete Vaše oružane snage na teritorij naše države da biste olakšali ovo teško stanje. Na taj se način hrvatski narod u hrvatskoj državi stavlja pod Vašu moćnu zaštitu.“⁴⁴

Dva dana kasnije Masucci je zapisao i vlastita nastojanja, tj. rezultat svog razgovora s Pavelićem, koji je išao u istom smjeru kao i Vladin memorandum: „U 10.15 sati sam otišao Poglavniku. Moj zrakoplov bi trebao krenuti u 13 sati. Svrha moje misije: pozvati saveznike, da dodju i zaposjednu Zagreb, gdje ne bi naišli ni na kakav otpor. Spremio sam sve za svoj polazak. U 12.30 sati telefonirao mi je general Kren, da će doći po mene i odvesti me na uzletišta... Otac opat je iznenada promijenio svoje mišljenje i zabranio mi ići.“⁴⁵

O promišljanjima crkvenoga i državnog vodstva pred kraj rata u poslijeratnoj istrazi Vladimir Židovec je izjavio:

„No svakako u tom času ustaška je vlada bila već na posve istoj liniji s nadbiskupom Stepincem te stanovištem hrvatskih biskupa, s raznim vidnim predstavnicima hrvatskog kulturnog života, kao i s dr. Mačekom i njegovim ljudima, koji se je potpuno slagao s tadašnjim ustaškim koncepcijama o tome, da Hrvatska treba posve pristati uz evropski kršćanski Zapad, uz Engleze i Amerikance... (...) Dr. Artuković mi je rekao, bilo je to u onoj prvoj žici u Spittalu a/D, da su se događaji na frontama i u svjetskoj politici prebrzo i prekatastrofalno razvijali, tako da Hrvatska više nije imala vremena da može provesti te planove.“⁴⁶

⁴³ Anđelko Mijatović, *Bleiburška tragedija i Križni put hrvatskoga naroda godine 1945.*, Zagreb, 2007., 15.

⁴⁴ B. Krizman, *Ustaše i Treći Reich*, knj. II., 289-294.

⁴⁵ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 195-196.

⁴⁶ B. Krizman, *Ustaše i Treći Reich*, knj. II., 311-313. bilj. 64.

Nekoliko sati prije ulaska partizanskih jedinica u Zagreb Masucci je razuvjeravao generala Vjekoslava Luburića od „njegove ludjačke namjere da pruža otpor do posljednjeg čovjeka. On je položio bombe ispod glavnih zgrada, da ih razori prije ulaska Titovaca“. Nakon uspješnog uvjeravanja Luburić je odustao, a Masucci je po ulasku partizana prišao dvojici „komesara“ i rekao im „da je grad, kako se sami mogu uvjeriti, sličan groblju... Ni jedan jedini pušćani hitac, čak ni psi ne laju, prozori i balkoni zatvoreni... Stoga neka budu plemeniti i velikodušni s onima, koji su se predali“.⁴⁷ Rekonstrukcija djelovanja G. Masuccija u zadnjim danima NDH bit će još jasnija kada svjetlo dana ugledaju dokumenti iz Vatikanskog arhiva.

4. POSLIJE RATA: MASUCCI U IZVJEŠĆIMA OZNE

U HDA-u, u fondu SDS-a nalazi se osobni dosje G. Masuccija koji sadrži izvješća nastala radom agenata i suradnika Odjeljenja za zaštitu naroda (Ozne) te do sada nepoznatu inačicu prijevoda Masuccijeva dnevnika na hrvatskom jeziku. Naime, Masucci je svoj dnevnik pisao na talijanskom jeziku, a izvornik je do danas nedostupan. Treba međutim istaknuti da se prijevod koji se nalazi u sklopu Masuccijeva dosjea na nekim (nerijetko važnim!) mjestima ne podudara s prijevodom dnevnika koji je priredio Marijan Mikac, a objavljen je 1967. godine⁴⁸ u Madridu, tri godine nakon Masuccijeve smrti. U dosadašnjim istraživanjima nije bilo poznato postojanje ove druge inačice prijevoda, pa samim time ni bitne razlike između dvaju prijevoda. Ovdje nije moguće analizirati sva nepodudaranja dvaju prijevoda, pa su navedena samo neka mjesta, jer je to pitanje predmetom zasebnog istraživanja. Također, u ovom će se radu Masuccijev dnevnik koristiti kako u spornim tako i u nespornim dijelovima, a sporni će dijelovi, odnosno sva nepodudaranja biti posebno naznačeni.

Budući da su poslanje i nauk Katoličke Crkve nepomirljivi s komunističkom ideologijom, i prije završetka rata bio je jasno izražen neprijateljski stav jugoslavenskih komunista prema Katoličkoj Crkvi. Po završetku rata nove vlasti su krenule u konačan obračun, koji je dodatno kulminirao zbog odbijanja zahtjeva za odvajanje Katoličke

⁴⁷ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 197-198.

⁴⁸ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj: dnevnik od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.*, Drinapress, Madrid, 1967. Po završetku pisanja ovog rada upravo iz tiska izlazi novo izdanje Masuccijeva dnevnika, a čini se da je riječ o reprintu izdanja iz 1967.; Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj 1941. - 1946.*, Vedis d. o. o., Zagreb, 2019.

Crkve u Jugoslaviji od Svete Stolice i njezino podređivanje novoj vlasti. Stav katoličke hijerarhije prema NDH i njezin protukomunizam nova je vlast iskoristila kako bi Crkvu optužila za poticanje zločina i sudjelovanje u njima za vrijeme rata. S obzirom na kategoričan stav nadbiskupa Stepinca, vlasti su odgovorile nasiljem: likvidacijama pojedinih biskupa i svećenika, zabranom vjeronauka u državnim školama, oduzimanjem crkvene imovine, zabranom vjerskog tiska i sl.

Nadbiskup Stepinac prvi je put uhićen 17. svibnja 1945., odnosno 9 dana nakon ulaska Jugoslavenske armije u Zagreb.⁴⁹ U prvim danima nove vlasti Marcone i Masucci također su postali predmetom obrade i strogog nadzora jugoslavenskih tajnih službi. Sukladno tome ne iznenađuje činjenica da je Ozna na dan Stepinčeva prvog uhićenja odlučila ispitati Marconeov i Masuccijev stav o tom potezu novih vlasti prema Katoličkoj Crkvi. Iz izvješća koja potpisuju „Kyr“ (nazvan i „povjerenik“) ili „Aldo“, proizlazi da je potonji nadređen „Kyru“. S obzirom na otvorenost koju je iskazivao u razgovoru vidljivo je da Masucci ima povjerenja u „Kyra“ te da je potonji vjerojatno spadao u krug osoba koje su mu bile bliske. Usporedbom izvješća Ozne s Masuccijevim dnevnikom nije moguće sa sigurnošću utvrditi koja se osoba ili osobe kriju iza „Kyra“ i „povjerenika“, ali prema nekim indicijama vjerojatno se radi o osobi iz redova Katoličke Crkve, tj. iz samog Kaptola. To je za sada, međutim, samo na razini pretpostavke. Uz nezaobilaznu činjenicu da je kod korištenja gradiva koje je nastalo kao rezultat rada obavještajnih službi, a k tome još i službi totalitarnog režima, potreban poseban oprez, u nastavku ćemo analizirati izvješća koja se nalaze u Masuccijevu dosjeu.

U kronološki prvom dostupnom izvješću „Kyr“ analizira djelovanje „klerikalaca“ i „reakcije“ te navodi Masuccijevu izjava od 17. svibnja kako se „cijeli katolički svijet a napose Vatikan, zanimaju i budno prate sadanji položaj u Hrvatskoj, Srbiji i Istri“:

„Ti su krugovi još do nedavno presimirali [presumirali] da će angloameričke trupe ući u Srbiju i Hrvatsku i tako omesti potpunost slobodu akcije partizanima. Nažalost su ipak partizanske jedinice ušle u Hrvatsku i Zagreb, izjavljuju ti klerikalci, ipak će sv. Otac u Vatikanu preko male radiostanice /odašiljač i prijemnik/ koje posjeduje papinski legat Msgr. Ramiro Marcone biti točno obavješten o prilikama u zemlji.“⁵⁰

⁴⁹ G. Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 200.

⁵⁰ Prema istom izvješću Marcone, između ostalih, u Hrvatskoj djeluje na uspostavi podunavske konfederacije „po direktivama dobivenih iz Vatikana u zajednici sa hrvatskim biskupima“. (HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, *Izveštaj Kyra* od 20. svibnja 1945., 9.)

Masucci i Šalić, tajnik nadbiskupa Stepinca, govorili su „kao što je crkva sprečavala ustanak naroda u partizanske redove, prikazujući mu i otkrivajući partizanske laži, (lako?) će ona moći okupiti sada sve pozitivne elemente naroda oko sebe i spriječiti rad N.O.P.“.⁵¹

Osim prepričavanja onoga što je čuo, „Kyr“ je za potrebe Ozne i analizirao djelovanje „klerikalaca“:

„Mora se uzeti u obzir da su i dr. Marcone i don Giuseppe vatreni Talijani i ogorčeni protivnici komunizma. Ti krugovi [klerikalni i reakcionarni] su uvijek priželjkivali tzv. anglosaski mir sa potpunom nemoćnom i iscrpljenom Rusijom. (...) Oni žele, naročito kler, da uklone dosadašnje razumjevanje medju saveznicima, te da stvore oružani konflikt u kojem bi sa cijelom svjetskom reakcijom srušili Rusiju i boljševizam. (...) Taktika im je jasna: stvaranje što većeg jaza između Engleza i Sovjeta, a tu ulogu vrši Vatikan. (...) Ti su elementi zastrašeni hapšenjem, te se za sada ograničuju samo na komentare sa svojim sumišljenicima.“⁵²

Nakon dva tjedna u pritvoru Stepinac je pušten na slobodu, a isti dan je upriličen susret Josipa Broza Tita i Vladimira Bakarića s opatom Marconeom i tajnikom Masuccijem. Potonji je Titu izjavio „da je njihova politika upravo djavolska. Novinstvo i radio ne rade drugo, već napadaju svećenstvo i Sv. Stolicu, tvrdeći, da je Vatikan želio Hitlerovu pobjedu. Narod nije zadovoljan jer su svi protiv Boga.“ Tito je odgovorio da će „za četrdeset dana biti potpuno uspostavljeni mir i najveća sloboda savjesti“.⁵³

Opat Marcone otputovao je 10. srpnja 1945. u Rim zajedno sa Stepinčevim tajnikom Stjepanom Lackovićem.⁵⁴ Unatoč čestim obavijestima i glasinama o njegovu skorom povratku, jugoslavenske su vlasti Marconeu oduzele putovnicu i onemogućile povratak u zemlju. Dana 22. listopada objavljeno je da je američki biskup mons. Joseph Patrick Hurley imenovan namjesnikom Apostolske nuncijature u Beogradu „da bi proučio na licu mjesta položaj Katoličke Crkve i svećenstva“.⁵⁵

Katolički su biskupi na čelu s nadbiskupom Stepincem na postupke nove vlasti uzvratili otvoreno Pastirskim pismom od 20. ruj-

⁵¹ „Ti krugovi [klerikalni] nestrpljivo očekuju dolazak američkog, engleskog, švicarskog itd. konzulata te angloamerikanskih novinara i posmatrača. Svakako katolička akcija će iz Švicarske i Rima djelovati i podpomagati sadašnji teški položaj katolika u Titovoj Jugoslaviji.“ (HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, 10.)

⁵² HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj „Kyr“-a, 11.

⁵³ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 203-205.

⁵⁴ Usp. Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 214. Prema Batelji, Masucci je otputovao 15. srpnja: BAS, I. 374.

⁵⁵ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 228.

na 1945. godine, u kojem su odgovorili na optužbe te pobrojali i osudili komunističke zločine.⁵⁶ U tome su, kao i ranije, imali potporu samog Masuccija, koji je uoči objavljivanja Pastirskoga pisma poslao „šifrirano pismo u Vatikan“.⁵⁷ S druge strane, komunistička vlast intenzivno je pripremala još oštrij odgovor, u prvom redu prema samom Stepincu, s pravom ga smatrajući predvodnikom katoličkog otpora.

Nakon izbora za Ustavotvornu skupštinu 11. studenoga 1945. suradnik Ozne posjetio je Masuccija, koji je „preko župnika koji su dolazili u Zagreb“ napisao „opširniji izvještaj“ o rezultatima izbora te ga preko engleskog konzulata u Zagrebu poslao Sv. Stolici:

„U ovom izvještaju on [Masucci] obavještava Vatikan, da su izbori u Jugoslaviji sprovedjeni djelomično pod pritiskom i terorom vlasti. Broj glasača za Front u Hrvatskoj bio je mnogo manji nego što je to objavljeno u komunikeu izborne komisije. On veli da je u Hrvatskoj glasovalo za Front oko 40%, u Srbiji oko 30%, u Dalmaciji 92%, u Sloveniji i Bosni oko 30%. Također on veli, da raspolaže sa podacima kako u nekim selima narod nije glasovao do 5 sati poslije podne, a onda su došli milicioneri i natjerali narod da glasuje, navodeći da moraju glasovati, jer ako neće za Front da mogu slobodno glasovati u kutiju bez liste. Narod je iza toga glasovao i to uglavnom u kutiju bez liste, međutim kuglice su poslije prebačene u frontovsku kutiju.“⁵⁸

Osim o rezultatima i načinu provođenja izbora Masucci je izvijestio Sv. Stolicu „o novom i čudnom držanju Engleza“, koji provedene izbore smatraju demokratskima, te su mišljenja „da se prilike u Jugoslaviji razvijaju u duhu demokracije i oni smatraju povoljnim daljnji razvoj situacije u Jugoslaviji“. Na zamolbu britanskog vicekonzula Petera Harrissona Masucci je osobno predao primjerak svog izvješća, „a Harison mu je rekao da još u toku dana putuje za London, gdje će ga lično predati ministru vanjskih poslova Bevinu“.⁵⁹

Navodi se kako je Masucci ispričao da se nedavno susreo s banom Ivanom Šubašićem „u nekoj privatnoj vili, i to da je on otišao

⁵⁶ Opš. M. Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim...*, 18-22.

⁵⁷ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 223. Dodatak kako je Masucci suglasan s politikom koju vode biskupi, ne nalazimo u oba prijevoda, već samo u onome madridskom iz 1967.

⁵⁸ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj „Aldo“, od 28. 11. 1945., 12.

⁵⁹ „Don Giuseppe predomišljao je da li bi dao ovaj izvještaj, jer se u njemu prilično loše govori o Englezima, koji su izmijenili svoju politiku prema Jugoslaviji i radi toga krugovi Kaptola u zadnje vrijeme postali su indignirani politikom Engleza u zemlji.“ HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj „Aldo“ od 28. 11. 1945., 12.

na treći kat, dok se je Šubašić nalazio na drugom katu. Iza nekog vremena kad se je uvjerio da nema kontrole, sastali su se na kraći razgovor“. Susret je zatražio Šubašić „da bi ga [Masuccija] informirao o situaciji u zemlji. On mu je saopćio sve što je znao o sadašnjoj situaciji, a Šubašić je savjetovao don Giuseppe-a da se kler u Hrvatskoj prikloni Amerikancima, jer su Englezi odviše mlitavi, da bi reagirali na prilike u zemlji“. ⁶⁰ Poznato je da je Ivan Šubašić bio pod stalnim nadzorom jugoslavenskih tajnih službi, no prema rezultatima dosadašnjih istraživanja taj Šubašićev susret s Masuccijem bio je nepoznat. ⁶¹ Možda je ipak promaknuo Ozni.

Koliko god se Masucci s vremenom čudio službenom britanskom viđenju prilika u Jugoslaviji, ni sam nije najbolje ocijenjen s britanske strane, ako je suditi po riječima britanskog veleposlanika u Beogradu, Ralpa S. Stevensona. Veleposlanik je izvijestio *Foreign Office* 4. rujna 1945. o nedavnom razgovoru vicekonzula Harrissona u Zagrebu s Masuccijem, koji je navodno izjavio kako je nadbiskup Stepinac “u delikatnoj situaciji i razmišlja o odlasku u Italiju kako bi izbjegao uhićenje”. Osim toga Masuccija je zanimalo „je li istina da Britanci pomažu ‘Hrvatima odmetnicima’ koji su otišli u šume zbog suprotstavljanja sadašnjem režimu”. Stevenson je u izvješću dodao svoj komentar da “izjava o nadbiskupu nije točna, jer on uopće nema namjeru otići, a njegovo pitanje o našoj pomoći disidentskim Hrvatima izgleda kao da traži potporu koju bi upotrijebio protiv sadašnje vlade u Hrvatskoj”. Harrison je mišljenja da je Masucci “nepouzdana intrigant i smatramo da trebate biti o tome obaviješteni”. ⁶²

Masucci je izjavio kako Ozna prisluškuje njegove telefonske razgovore i da se zbog toga rijetko koristi telefonom. Oznin suradnik navodi kako Masucci „ima prilično tačne informacije o radu OZN-e, tako da je znao svako preslušanje o patru Mülleru ⁶³ odmah nakon preslušanja. Povjerenik je dobio dojam da ga netko iz OZN-e obavještava“. ⁶⁴

Sukladno praksi totalitarnih režima i jugoslavenski komunisti su preuzeli nadzor nad medijima radi ostvarenja svojih ciljeva. U tom

⁶⁰ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj „Aldo“, 28. 11. 1945., 12.

⁶¹ Usp. Zdenko Radelić, „Ivan Šubašić i Juraj Šutej pod paskom Ozne“, *Časopis za suvremenu povijest*, 39, 2/2007.

⁶² The National Archive: Public Record Office, Kew, London, Foreign Office 371/48912, R15604, izvještaj od 4. rujna 1945.

⁶³ Usp. Valentin Miklobušec, „Od Trebinja do stratišta. O. Josip Müller DI (1883.–1945.)“, *Obnovljeni život*, Vol. 69, 2/2014.

⁶⁴ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj „Aldo“, 28. 11. 1945. 12.

kontekstu cilj je bio žestoki obračun s Katoličkom Crkvom putem medijske propagande. Na taj se način javnost pripremalo na ono što je trebalo uslijediti. O kakvim je razmjerima riječ, govore i sljedeći podatci:

„Od ulaska Jugoslavenske armije u Zagreb do izricanja osude nadbiskupu Stepincu (dakle, tijekom 521 dana), samo u 854 izdanja dvaju zagrebačkih dnevnika (433 broja *Vjesnika* te 421 broj *Narodnoga lista*) te u 127 izdanja dvaju najvažnijih tjednika (74 broja *Naprijeda* i 53 broja *Kerempuha*) objavljeno je više od 1.400 priloga (govora, komentara, vijesti, osvrti, stvarnih i navodnih čitateljskih pisama te karikatura i stripova), koji se izravno odnose na Katoličku crkvu. To znači da je samo u tim listovima prosječno objavljivani približno 1,5 priloga dnevno.“⁶⁵

Medijskom hajkom vlasti su „htjele stvoriti dojam da je današnji prijem između Crkve i države posljedica dugotrajne ustaške orijentacije hrvatskoga katoličkoga episkopata“.⁶⁶ Prema Masucciju, „kampanja koju preko novinstva vrši narodna vlast proračunani [je] odgovor njen na pastirsko pismo (...) i u vezi skorog dolaska novog papinskog nuncija Patrica koji bi trebao na svaki način izmiriti vlast sa visokim klerom“.⁶⁷

„Ova kampanja je u stvari pokušaj da se pred inostranstvom diskreditira visoki kler katoličke crkve i to naročito pred Englezima. Namjerno se hoće da sruši autoritet nadbiskupa Stepinca u zemlji i inostranstvu. Don Giuseppe vjeruje da ovaj pokušaj neće uspjeti, jer Stepinac visoko stoji u očima Engleza. Don Giuseppe uopće ne pretpostavlja mogućnost hapšenja nadbiskupa Stepinca jer vjeruje da danas momentalno nije u interesu narodnog pokreta da se upušta u takove avanture. Drži da će se papinski legat Marcone vjerovatno vratiti u Jugoslaviju iza Božića.“⁶⁸

Masucci je pred „povjerenikom“ pročitao sadržaj pisma koje je nadbiskup Stepinac uputio svećenicima u Hrvatskoj, a koje je nastalo kao odgovor na javne optužbe predsjednika vlade Vladimira Bakarića „o ustaškoj djelatnosti u crkvenim ustanovama“. „Povjereniku“ je iznio i podatak da je pismo tiskano u 8000 primjeraka, a osim svećenicima „dijelit će se i povjerljivijim svjetovnjacima, pa je radi toga

⁶⁵ Tomislav Jonjić, „Kako je stvarana negativna slika o nadbiskupu Stepincu i Crkvi“, *Kardinal Alojzije Stepinac. Svjedok vremena i vizionar za treće tisućljeće* (ur. Josip Mrzljak *et al.*), Zagreb, 2009., 75.

⁶⁶ Tomislav Jonjić, „Kako je stvarana negativna slika...“, 82.

⁶⁷ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 22. prosinca 1945., 14

⁶⁸ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 22. prosinca 1945., 14.

štampano u većem broju".⁶⁹ S obzirom na izjave Stepinčeva tajnika Ivana Šalića nastale pred istražnim tijelima nove vlasti u kontekstu pripreme suđenja Stepincu, Masucci „veli da je Šalić mnogo štošta ispričao i s tim naškodilo ugledu Kaptola što se najbolje vidi iz premetačina koje su vršene na Kaptolu".⁷⁰

Naime, neposredno prije napuštanja Zagreba u svibnju 1945., vlasti NDH pohranile su 32 sanduka (preostalih 14 je odvezeno prema Austriji) zlata i drugih dragocjenosti iz Hrvatske državne banke u franjevačkom samostanu na Kaptolu. Krajem siječnja 1946. jugoslavenske vlasti oduzele su ta 32 sanduka „sa zlatnim lomom i nakitom"; do danas nisu pronađena „22 zapisnika u kojima su popisane vrijednosti pronađene na Kaptolu".⁷¹

Upravo u trenutku kada je „povjerenik“ Ozne razgovarao s Masuccijem na Kaptolu, ušao je

„neki pop,⁷² te mu je saopćio vijest da je u franjevačkom samostanu na Kaptolu pronađeno zlato, koje su organi OZN-e pronašli i odnijeli. Don Giuseppe je bio frapiran sa tom viješću i srdito je prebacivao dotičnom popu, radi čega mu sada dolazi javiti tu vijest o otkriću zlata, a ne prije u vrijeme kada je on mogao dati upute da se to prijavi vlastima. Naveo je sličan slučaj sa skrivenom arhivom Min. vanjskih poslova N.D.H., koju je nadbiskup na njegovu intervenciju prijavio vlastima. On je rekao dotičnom popu, koji mu je donio tu vijest, da se za sada još ne ide javiti nadbiskupu Stepincu, jer da i onako ima velikih briga, pa sada još i ova nova, koja je vrlo teška."⁷³

⁶⁹ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 22. prosinca 1945., 14.

⁷⁰ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 22. prosinca 1945., 14. „Zapisnici koji su nastali tijekom istražnog postupka protiv njega [Šalića] dokazuju da je sve ono što je on učinio imalo za cilj optužiti samog Nadbiskupa, što će se kasnije u sudskom postupku i dokazati." (BAS, I, 395.)

⁷¹ Jere Jareb, *Zlato i novac NDH izneseni u inozemstvo 1944. i 1945.* Hrvatski institut za povijest - Dom i svijet, Zagreb, 1997., 349-351. „Zlato i zlatnici izneseni u inozemstvo 7. svibnja 1945. bili su otprilike 55 posto vlasništvo Hrvatske državne banke. Oko 45 posto tih vrijednosti bilo je iz pologa Državne riznice pohranjeno u trezoru banke. Židovske imovine bilo je, bez dvojbe, u 45 posto vrijednosti što su bile u položajima riznice u banci. Koliko je židovske imovine izneseno u inozemstvo moći će se točnije ustanoviti kada se nađe zapisnike o vrijednostima iz 32 sanduka što su bili pohranjeni u franjevačkom samostanu na Kaptolu 9." (J. Jareb, *Zlato i novac*, 359.)

⁷² „provincijal franjevac na Kaptolu". (G. Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 250.)

⁷³ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 24. siječnja 1946., 16.

O količini zlata i dragocjenosti koje su pronađene iznose se bitno različite tvrdnje. Naime, „povjerenik“ je prenio Masuccijevo mišljenje da su u samostanu pronađene „veće količine zlata, jer su dva kamiona tovarili isto“.⁷⁴ Prema Masuccijevu dnevniku, međutim, provincijal je izjavio „da je OZNA našla jučer [23. siječnja] u sakristiji samostana oko 60 kilograma zlata, srebra i tako dalje, koje im je povjerio Glavaš.“⁷⁵ Izjavljuje [provincijal], da ništa nije znao o tome“.⁷⁶

Masucci smatra „da se ničim ne da opravdati postupak franjevac, jer da će ovaj slučaj sakrivanja zlata dati novog podstreka narodnim vlastima koje će puniti novinske članke ovim otkrićem“. Vezano za novinsku kampanju kaže „da vlasti u mnogim pitanjima imaju pravo, a naročito što se tiče slučaja Lisaka“.⁷⁷ Naime, Erih Lisak⁷⁸, jedan od najbližih Pavelićevih suradnika, u rujnu 1945. prebacio se u Jugoslaviju kako bi se osobno uvjerio o prilikama u zemlji, te je posjetio i zagrebački Kaptol.⁷⁹ Inače, Masucci je prigodom posjeta Lisaku za vrijeme rata zapisao da je prema njemu (Masucciju) „kao uvijek bio neobično ljubazan“.⁸⁰ Zašto se odlučio posjetiti Kaptol, dijelom je razvidno i iz Lisakova iskaza u poslijeratnoj istrazi kada govori o svom odnosu sa Stepincem i Masuccijem za vrijeme NDH:

„Kod Poglavnika je također dolazio nešto manje od nadbiskupa Stepinca papinski legat Marcone. On je uvijek došao u pratnji svog sekretara Giuseppe-a Masuci-a, ali je Masucci uvijek ostao vani u tajništvu, dok je Marcone bio kod Poglavnika. (...) Kada sam postao ravnatelj na Ravsiguru bio je moj ured često puta nazivan od nadbiskupskog tajništva. Mene se je pitalo kada bi mogao nadbiskup da bude primljen. Međutim, ja sam uvijek otišao sam do nadbiskupa, jer nisam htio da on dola-

⁷⁴ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 24. siječnja 1946., 16.

⁷⁵ Radoslav Glavaš, svećenik i književnik. Za vrijeme NDH pročelnik u Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja. Opš. *Tko je tko u NDH*, 131.

⁷⁶ G. Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 250.

⁷⁷ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 24. siječnja 1946., 16.

⁷⁸ Ustaški pukovnik, obnašao niz visokih dužnosti; poglavnikov pobočnik, glavlar Nadzornog odjela u zapovjedništvu Ustaške vojnice, veliki župan Velike župe Gora-Prigorje sa sjedištem u Zagrebu, glavni ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost (GRAVSIGUR) te na koncu državni tajnik u MUP-u. (Opš. *Tko je tko u NDH*, 234.)

⁷⁹ Opš. Ante Delić, „Djelovanje Ante Pavelića 1945.-1953. godine“. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, 2016., 68-72.

⁸⁰ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 177.

zi k meni u ured. Mislim da sam bio kod nadbiskupa Stepinca oko 3-4 puta. Znam da sam išao k njemu kada je on imao namjeru da dođe k meni zbog nekih intervencija, koje su se odnosile na ljude po zatvorima. Posjete su bile službene, a po odlasku od nadbiskupa redovno sam bio odvođen sekretaru papinskog legata Massucci-u, koji je također čekao sa listom pitanja intervencija.⁸¹

Sam Lisak je o posjetu Kaptolu iznio da se po dolasku tajniku Šaliću lažno predstavio, kao Petrović, te da ga Šalić „nije odmah prepoznao“, jer je imao „očale, potštucane brkove i kosu nastran začušljanu, što inače nikada nisam imao“. Šalić je pozvao nadbiskupa koji Lisaka također „nije prepoznao, nego sam mu tek ja rekao moje ime“. S nadbiskupom je razgovarao nasamo:

„Mislim da je razgovor trajao preko pola sata. I za to vrijeme ja sam nadbiskupu Stepincu pričao pojedinosti o našem povlačenju iz Hrvatske, kao i o stanju među izbjeglicama u Austriji i Italiji. Stepinac za vrijeme razgovora nije postavljao mnogo pitanja. Koliko se sjećam, interesirao se o sudbini sarajevskog nadbiskupa Šarića i banjalučkog biskupa. Pošto smo se u razgovoru već prilično zadržali, a primijetio sam da je zauzet i da nema mnogo vremena upitao sam ga da li bi mi mogao osigurati nekoliko dana nesmetanog boravka u Zagrebu, pošto bi se htio upoznati sa prilikama koje vladaju. Nadbiskup Stepinac je na to odgovorio, što sam ja u Zagrebu vrlo dobro poznat, kao i zbog toga što će on, kao i crkva za koji dan imati zategnute odnose sa vlastima, zbog nekih stvari sa kojima će istupiti (kasnije sam vidio da se je to odnosilo na 'Pastirsko pismo'), bilo najbolje da se uklonim iz Zagreba čim prije. Time bješe zapravo razgovor završen.“⁸²

Masucci je „povjereniku“ iznio da mu je Šalić dan poslije Lisakova razgovora s nadbiskupom rekao da bi s njim htio „razgovarati jedan visoki ustaški funkcioner kojemu ime nesmije kazati. Don Giuseppe je zapitao Šalića: 'Nije li to valjda poglavnik?' i rekao da ga ne želi primiti. Medjutim Šalić mu je sutra dan ponovio isti prijedlog, ali ga je on odbio. Kasnije je saznao da je to bio Lisak“.⁸³ U svojim dnevničkim zapisima Masucci uopće ne spominje Lisakov slučaj. S

⁸¹ Vojni arhiv Srbije (VAS), fond NDH, kut. 85, Zapisnik saslušanja Erika Lisaka. Nav. prema: http://www.academia.edu/7232870/Zapisnik_saslu%C5%A1anja_kod_OZNE_24._sije%C4%8Dnja_1946._ravnatelja_GRAVSIGUR-a_Eriha_Lisaka, 5-6.

⁸² Zapisnik saslušanja Erika Lisaka, 29.

⁸³ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, Izvještaj od 24. siječnja 1946., 16.

druge strane, Lisak je u istrazi rekao da je Šaliću „izrazio želju“ za razgovor s Masuccijem jer je znao da se i on nalazi u nadbiskupskom dvoru. Susret s Masuccijem je, prema Lisaku, trajao više od 2 sata:

„Tajnik Masuci stigao je prilično kasno, moglo je biti oko 10 sati navečer. S njime sam i razgovarao na talijanskom jeziku i to dosta brzo, pa ne znam da li je Šalić, koji govori nešto talijanski mogao pratiti naš razgovor i shvatiti smisao svake rečenice. Masuci je, naravno, kao i svi do njega bio vrlo iznenađen kad me je vidio i čudio se što me je dovelo u Zagreb. Ja sam se s njim našalio i rekao sam, da dolazim samo iz znatiželje, jer sam rođeni zagrepčanin, pa me zanima što u Zagrebu ima nova. On se nije toliko interesirao za prilike u Austriji, koliko za one u Italiji. Iznio sam mu moje utiske iz Italije kako sam ih zatekao na putu od granice do Trsta i za vrijeme samog boravka u Trstu. Ja sam ga zamolio da mi kaže, kakve vijesti on ima iz Italije, odnosno iz Vatikana i kako službeni vatikanski krugovi gledaju na nove prilike u ovome području. Masuci mi je odgovorio da bi u tom pogledu i on htio nešto znati, ali gotovo nevjerojatna stvar da iz Rima nema nikakvih vijesti. Poznavao sam ga još iz vremena 1941. g. tj. kad su Nijemci takorekuć na svim frontovima pobjeđivali, te sam onda primijetio, da baš im on nije sklon, nego da bi više u tom pogledu bio anglofil. Toga radi sam ga u pola šale, a u pola zbilje, upitao kakav on ima odnos sa Englezima u Zagrebu i da li se pozna sa predstavnikom ovdašnjeg engleskog konzulata. On u istom tonu je odgovorio da vjeruje da su strana predstavništva nadzirana i da nije uputno u blizini se kretati. Ovako u pola šale završili smo razgovor, koji se bio protegao do iza ponoći.“⁸⁴

Lisak je potom prenoćio na Kaptolu i sutradan otišao.⁸⁵ Desetak dana kasnije uhićen je u Zagrebu, 2. listopada 1945.⁸⁶ Osuđen je na smrt iduće godine, kada je njegov proces spojen sa Stepinčevim, te se i tim potezom nastojalo dodatno kompromitirati Katoličku Crkvu.

Premda formalno slobodan Stepinac je zapravo bio „privatno interniran. On nigdje ne izlazi i vrlo rijetko koga prima, samo se češće sastaje sa don Giuseppe-om“.⁸⁷ Masucci je iznio „da Stepinac prilikom demonstracija pred nadbiskupskim dvorom nije uopće htio

⁸⁴ Zapisnik saslušanja Erika Lisaka, 30-31.

⁸⁵ Zapisnik saslušanja Erika Lisaka, 31.

⁸⁶ Zdenko Radelić, *Križari-gerila u Hrvatskoj 1945-1950*. Hrvatski institut za povijest - Dom i svijet, Zagreb, 2002., 87.

⁸⁷ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, 12-13.

tražiti zaštitu od predsjedništva vlade i ako ga je Masucci na to stalno nagovarao“. Međutim, kad je vidio da se situacija pogoršava, „a Stepinac ništa ne poduzimlje“, Masucci je osobno zatražio zaštitu.⁸⁸ Bakarić je „poslao na moj zahtjev dvadeset vojnika sa strojnim puškama, da čuvaju palaču“.⁸⁹

Od početka uspostave jugoslavenske vlasti Masucci se redovito susretao i s predsjednikom Komisije za vjerska pitanja i ministrom u Vladi Narodne Republike Hrvatske mons. Svetozarom Rittigom. Iako su obojica bili svećenici, po promišljanjima o konkretnim državno-crkvenim odnosima nalazili su se na suprotnim stranama. Krajem svibnja 1945. Radio Zagreb je prenio „da je Katolička Crkva suradjivala s fašistima, da je bila protiv vlasti naroda i tako dalje“. Kako se nije radilo o prvom napadu takve vrste, Masucci je prosvjedovao kod Rittiga: „Stari je Rittig pokušao to objasniti time, da sve dolazi od neuka naroda, opijena pobjedom, ali da će ti napadaji prestati.“⁹⁰ Masucci će nekoliko mjeseci kasnije zapisati: „Njega [Rittiga] ne prima nijedan viši crkveni dostojanstvenik i nije dobro gledan niti kod svećenika niti kod vjernika.“⁹¹

Prije svog odlaska iz Zagreba u Italiju Masucci se susreo s mons. Rittigom te mu poručio: „Ako ne postignete kod Vlade, što traži Vatikan, morate odmah odstupiti.“⁹² Rittig ga nije poslušao, a u tome je razumljivo imao i potporu samog Bakarića:

„Mislim da ti Tvoji kaptolski ljudi nemaju pravo kad tvrde da smo pooštrili kurs prema njima nakon Tvog ulaska u vladu (...) Mislim, dragi Monsignore, da bi Ti uopće trebao Tvojim prijateljima tamo kazati, da bi se oni trebali u prvom redu pobrinuti, da se stvari uredi na onoj strani, a ne kod nas. Tvoj prijem u vladu te stvari ne može urediti, jer ne smrdi kod nas, nego kod njih. Nema nikakvog razloga, da Te oni zovu sebi u pomoć, jer Ti konačno nisi zaslužio, da Te se ubraja na onu stranu.“⁹³

Nepunih mjesec dana nakon dolaska mons. Hurleya jugoslavenska vlast je 19. veljače 1946. dala do znanja Masucciju da je njegova misija završena. On je o tome obavijestio Hurleya kojeg je

⁸⁸ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393, Masucci Giuseppe, 22.

⁸⁹ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 247.

⁹⁰ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 202.

⁹¹ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 223. U drugoj inačici prijevoda ove rečenice nema, već o Rittigovu posjetu jedino piše: „Bio je kod mene mons. Rittig.“ HR-HDA, SDS RSUP SRH, Dosje 301393., Masucci Giuseppe, 88.

⁹² Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 258.

⁹³ HR-HDA, KOVZ, Kut. 326, Pismo dr. Bakarića mons. Rittigu od 14. ožujka 1946. Nav. prema: Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim...*, 27.

ta vijest „sasvim iznenadila“, te je želio da Masucci ostane u Zagrebu, „osobito radi toga, što znam vrlo dobro koliko mnogopoštovani nadbiskup cijeni vašu prisutnost i rad. Iako moram čekati upute iz Vatikana, ne vidim drugu mogućnost, nego da se podložim odluci vlasti“. Kada mu je 8. ožujka Hurley poslao pismo u kojem mu kaže da do daljnjih uputa ostaje u Zagrebu, nadbiskup Stepinac „i svi kanonici su plesali od veselja“. Međutim, Hurley je 15. ožujka izvijestio Masuccija da je njegova misija završena te da mora „odmah ići u vatikansko državno tajništvo po usmene upute...“. Po njegovu dolasku u Rim mons. Domenico Tardini⁹⁴ mu je rekao da će pitati Hurleya zašto je Masucciju dao takve upute „kad smo mu pisali, da ostajete tamo? I još ću vam kazati, da je to bila izričita želja Svetog Oca...“. Masucci piše kako je Papa Pio XII. dana 3. rujna 1946. izjavio da bi ga „rado poslao natrag, ali da oni [jugoslavenske vlasti] to ne dopuštaju“.⁹⁵

S obzirom da je Masucci bio prisiljen napustiti Jugoslaviju, o tim okolnostima Bakarić je pisao mons. Rittigu. Bakarićeva ogorčenost, više nego rečenični stil, svjedoči koliku je glavobolju Masucci zadavao jugoslavenskoj vlasti i koliko je olakšanje proizvelo njegovo izbacivanje iz zemlje:

„Ne znam po čemu se smatra postupak prema Masucciu nasiljem. On nema nikakvog titula za daljnji boravak ovdje. Mislim da je to svakome, pa i njemu jasno. Mislim da ni jedna zemlja nema, gdje bi on uopće i tako dugo mogao boraviti. Čim je došao pronuncij u Beograd, on je potpuno izgubio svaki rezon svog boravka ovdje i naš je postupak sasvim opravdan i pravilan. Ne moramo mu mi ništa saopćavati o tome, da se on miješao u naše stvari i Ministarstvo vanjskih poslova nema s tim uopće nikakvog posla. Ono uopće nema nikakvog posla sa Masucciem, jer on nema nikakvog diplomatskog kvaliteta. Čisti je bezobrazluk s njegove strane, da se on nije htio odmah zahvaliti i da zbog svojih poslova, koji su uglavnom (izgleda) špijunske naravi, oteže čitavu stvar. Naš je postupak prema njemu bio sasvim pravilan, vrlo učtiv i mislim sasvim u redu.“⁹⁶

Nadbiskup Stepinac bio je svjestan okolnosti u kojima se nalazio, tim više što su i sami visoki dužnosnici jugoslavenske komuni-

⁹⁴ Tajnik za izvanredne poslove u Državnomu tajništvu Svete Stolice.

⁹⁵ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, 256-268.

⁹⁶ HR-HDA, KOVZ, Kut. 326, Pismo dr. Bakarića mons. Rittigu od 14. ožujka 1946. Nav. prema: Miroslav Akmađža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Otakar Keršovani d. o. o., Rijeka, 2004., 25-26.

stičke vlasti javno isticali svoje namjere u vezi s pripremom velikog sudskog procesa. U tom kontekstu, strahujući zbog sve neizvjesnijega Masuccijeva položaja, u izvješću mons. Hurleyu iz ožujka 1946. još jednom je istaknuo važnost Masuccijeve prisutnosti u Zagrebu.⁹⁷ Time je vjerojatno nastojao utjecati na Hurleya, a posredno i na sam Vatikan, da se učini sve da Masucci ostane.

ZAKLJUČAK

Ovaj rad pokazuje kako je istraživanje djelovanja apostolskog poslanika pri hrvatskomu katoličkom episkopatu Ramira Marconea i njegova tajnika Giuseppea Masuccija nezaobilazna kockica u mozaiku cjelovitog prikaza odnosa Katoličke Crkve u Hrvatskoj te jednako tako službenog Vatikana prema državnim vlastima u iznimno složenom razdoblju od 1941. do 1946. godine. Opat Marcone i tajnik Masucci su za vrijeme svoje misije u Zagrebu djelovali u sinergiji s nadbiskupom Stepincem. Ta sinergija očituje se podjednako kod odnosa prema državnim vlastima kao i u zajedničkom neumornom radu na humanitarnom području i spašavanju progonjenih u ratnom kaosu te na ustrajavanju u beskompromisnom promicanju temeljnih načela katoličke vjere nasuprot neprijateljski nastrojenim dominantnim ideologijama toga vremena: nacionalsocijalizma i komunizma.

Novim istraživanjima potrebno je razriješiti nedoumice vezane uz Masuccijeve dnevničke zapise te pronaći i usporediti talijanski izvornik njegova dnevnika s dvama postojećim prijevodima. K tome, treba istražiti i okolnosti nastanka druge, do sada nepoznate inačice prijevoda.

⁹⁷ „U vezi s tim procesima može se očekivati ponovni žestoki napadaj na kler i Crkvu, pa mislim, da ne bi bilo loše, ako bi Vaša Preuzvišenost u to vrijeme posjetila Zagreb osobno ili uputila ovamo svoga tajnika, da bude neposredni svjedok događaja. Pogotovo ako u to vrijeme ne bude prisutan u Zagrebu Don Giuseppe Masucci.“ (BAS, III, Izvješće nadbiskupa Alojzija Stepinca mons. Josephu Hurleyju, regentu Apostolske nuncijature u Beogradu, o prilikama crkvenog života nakon završetka 2. svjetskog rata u Jugoslaviji, 2. ožujka 1946., 342-343.)

IN THE MISSION OF THE HOLY SEE WITH PAVELIĆ AND TITO

A Contribution to the Research on the Work of Dr. Giuseppe Masucci between the Years 1941-1946

Summary

The Vatican had never recognized the Independent State of Croatia (henceforth ISC) in accordance with its traditional policy of not giving recognition to the countries formed in war until hostilities cease and peace treaties come into effect. However, a few months after the declaration of the ISC, the Holy See sent an apostolic visitor to the Croatian Catholic episcopate in Zagreb, Dr. Ramiro Marcone, a monk from the Benedictine abbey in Montevergine, Italy. Marcone was accompanied by his secretary, Dr. Giuseppe Masucci, also a Benedictine monk. The two men lived in Zagreb until the end of the ISC in 1945 but also stayed for some time after that. In accordance with their duties, Marcone and Masucci were in contact with the archbishop of Zagreb, Alojzije Stepinac, on a daily basis and were thus well-informed about numerous issues of the time, especially those pertaining to the relationship between the Catholic Church and the government of ISC. The Catholic hierarchy headed by archbishop Stepinac, welcomed the proclamation of ISC and throughout the war expressed their belief that the Croatian people had the right to its own independent state. Abbot Marcone and his secretary Masucci acted in synergy with archbishop Stepinac. In accordance with his mission Marcone submitted reports to the Holy See while his secretary Masucci kept notes in his diary. One can observe Masucci's constant work on saving the persecuted, especially Jews from his diary (which has two different versions in Croatian translation). After the end of ISC, Masucci and Marcone were under strict surveillance and control of the secret service of the new communist regime which considered the Catholic Church an enemy of the state and openly persecuted it with the intention of destroying it. Abbot Marcone travelled to Rome on 10 July 1945 and the Yugoslav authorities denied him re-entry. His secretary Masucci also left Yugoslavia on 20 March 1946 after constant pressure from the new administration and was also denied re-entry.

Keywords: Giuseppe Masucci, Alojzije Stepinac, Vatican, Independent State of Croatia, Yugoslavia